

РАЗАМ З ЛЮДЗЬМІ

Каля гэта, ці, як тады называлі, «тлумача», у павільёне керамікі сабралася чалавек дваццаць экскурсантаў. Той-сёй з іх быў у лапцях і ў шэрай суконнай світцы. На некаторых былі гарадскія пінжакі, купленыя картовыя штаны і такія ж шапкі, але па фасоне адзення і па тым, як людзі паводзілі сябе, можна было здагадацца, што яны таксама вясковыя. Экскурсанта, відаць, здалёк прыехалі ў сталіцу на беларускую сельскагаспадарчую і прамысловую выстаўку. Выстаўка размяшчалася там, дзе цяпер, за плошчай імя Калініна, Слясарны завулак. А тады гэта было за горадам. Незадоўга перад тым у межы Мінска ўключылі Камароўку. Дзе-нідзе яшчэ між павільёнаў выстаўкі стаялі сосны і тырчалі нявыкарчаваныя пні.

Тлумач расказваў, як рэшці чарапіцу і як вярнуць у гаспадарцы карысная рэч. Яна і агнетрывала, і ланная, і ўстойлівая.

Гід, відаць, быў студэнт — учаршні вясковы хлопец. Але ў горадзе ён паспеў ужо нахапацца розных замежных слоў і цяпер смяў іх чужымі прыгаршчамі. Дзядзькі слухалі яго так уважліва і з такім удзяўчы, што азначалі гэтыя «прагрэс», «канцэнтраванія», «спецыялізацыя».

Да экскурсантаў, па тойпачыналі тлумача, падыходзілі невысокі чалавек. На ім былі ношаны, але чысты гарнітур. Рукава, кісаванетка і просценькая шапка з высокім акалышчам і вялікім казырком. Чалавек слухаў гэта і ўсміхаўся сабе ў вусы.

— А ці не лепш, малады чалавек, з людзьмі весці гаворку прасцей, без гучных і прыгожых слоў? — раптоўна запытаў ён у тлумача.

Экскурсанта павярнуліся на голас і нехта сказаў: «Гэта ж таварыш Чарвякоў!»

Сяляне павесялелі і адразу абступілі ўсебеларускага старасту.

— Вось дзякуй вам, таварыш Чарвякоў, што заступіліся за нас, — загаварыў мой сусед з рыжаю барадой і ў вышыванай кашулі. — У мяне ўжо галава закружылася ад гэтых незразумелых слоў. Вельмі многа вучоных вы тут паставілі, таварыш старшыня!

— Гэта не ад вучонасці, — сказаў, смеючыся, Аляксандр Рыгоровіч, — а ад фанабэрыі. Сярод маладых людзей іншы раз сустракаюцца і такія, што забываюць, як завуцца граблі. Калі такі дзядзюк наступіць на іх нагой ды грабляльна яго трэсне па лобе, вось тады, расціраючы гуз, ён і прыгадае, што гэта за штука.

Экскурсанты дружна засмяяліся. Адзін з іх сказаў:

— Гэта вы, таварыш Чарвякоў, пэўна, чулі недзе пра нашага Пацэйкавага Петруся? З ім якраз так і было, як вы расказваеце.

— Не, гэта я ў Якуба Коласа прачытаў. Можа ён і напісаў пра вашага Петруся, хто яго ведае. Нешта занадта развялося ў нас такіх Петрусёў. Не паспее каторы ў горадзе прыжыцца, як яго, што муху на мёд, цягне на мудрагелістыя словы. Давялося мне сустракаць аднаго маладога агранома, дык ён кроку не зробіць, каб не сказаць якое замежнае слова. Адночы запрасілі гэтага агранома калгаснікі да сябе, каб расказаў, як дамагчыся лепшага ўраджая на іхняй нішчынай зямлі. І што ж ён гаварыў?

Чарвякоў дастаў з кішэні кніжачку, разгарнуў яе.

— Я зараз прачытаю. Слухайце. «Меліярацыя кааператыўных асацыяцый рэагуе прагрэсіўны прагноз вытворчасці, а канцэнтрацыя корму павышае інтэнсіўнасць жывёлагадоўлі». Адзін чалавек запісаў гэтую тарабаршчыну і прыслаў мне. Трапіўся выпадак і мне сустрацца з гэтым аграномам. Я прачытаў яму гэтыя словы і запытаў, што ён хацеў сказаць калгаснікам? Ён са здзіўленнем падняў на мяне вочы. Няўжо, маўляў, незразумела? Дрэнна, што такія Петрусі не бачаць сваіх памылак. Калі чалавек зробіць памылку і разумее гэта, то яму лёгка яе і выправіць.

— Праўду вы кажаце, Ляксандра Рыгоравіч,—праціснуўся да Чарвякова селянін у гарадской паддзёўцы. Сядзеўшычэ ў ёла, чалавек спацеў і раз-пораз выціраў даланей твар, каб прасіць вас, каб вы перадалі наш паклон і падзiku песнярам Яну Вупалу і Якубу Коласу. Добрыя вершы яны складаюць. Але нешта даўнаці не трапяць і гэныя Вершы Коласа. Ці піша ён зараз, Ляксандра Рыгоравіч?

— Вядома, таварышы, піша. Навоўзора чытае яго новыя верш, і ў памяці засталіся такія радкі:

Вяшчце не ідзе, — таварыш бурый,
 Ганіць момант, што ні час,
 Расце зямля і твораць нас
 Гэныя паўнакраны дурны.
 Узводзіць моцная натура —
 Нядаўні рэб і сьвінапас.

Чарвякоў ласкава паглядзеў на сваіх слухачоў, а тады сказаў:

— Во з якой душой пра наш час гаворыць Якуб Колас!

— Вялікае вам дзякуй, Ляксандра Рыгоравіч, за добры верш,—зноў загаварыў чалавек у паддзёўцы.—Праўду піша Якуб Колас. Разбудоўваецца, мяняецца ўсё. Паглядзелі б, як разросся наш калгас «Чырвоны сцяг»! Вы ж, Ляксандра Рыгоравіч, таксама памагалі яго арганізоўваць.

— Гэта ў Гарадку?

— Не, Ляксандра Рыгоравіч, мы з-пад Быхава, залескія.

— Як жа, памятаю! Разросся, значыць, «Чырвоны сцяг»? Гэта добра. А пачынаць было цяжка. Перадайце, таварыш, сваім аднавяскоўцам, што да вас я абавязкова завітаю.

— Дзякуем, перадам,—чалавек паглядзеў на сваіх суседзяў, а потым загаварыў зноў:—Скажыце, Ляксандра Рыгоравіч, вы сёння вельмі заняты?

— А што вы хацелі?

— Хочам вас папрасіць прайсці з намі па выстаўцы...

Чарвякоў усміхнуўся:

— А ці не выйдзе так, што я ў вашых тлумачоў буду хлеб адбіваць? Яшчэ пакрыўдзяцца і напішуць на мяне скаргу.

— Дык мы ж самі просім,—пачулася некалькі галасоў.

— Добра,—сказаў нарэшце Аляксандр Рыгоравіч.—Хіба на якое паўгадзіны. Больш не змагу: чакаюць тэрміновыя справы.

Экскурсантаў ўзрадаваліся, загаманілі. Да іх пачалі далучацца людзі і з іншых груп.

— Давайце, таварышы, пачнем з павільёна электрыфікацыі.

Праз некалькі хвілін Чарвякоў стаў ужо каля карты рэспублікі, дзе яркай лампачкай ззяла БелДРЭС, пабудаваная ў першай пяцігодцы на Асінаўскіх балотах.

— 24 тысячы кілават электраэнергіі дае нам першая чарга гэтай станцыі,— гаварыў Аляксандр Рыгоравіч.— Але ж гэта толькі першая ластаўка. Вось тут мы пабудуем Прапойскую, а тут Гомельскую, Бабруйскую, Мінскую электрастанцыі. Недалёка той час, калі лампачка Ільіча засведціць у кожнай сялянскай хаце, калі электрычная энергія—самая танная, між іншым,—заменіць цяжкую працу чалавека. Чалавек толькі будзе кіраваць машынамі.

— А ці дужа гэта многа—24 тысячы?—спытаўся нехта.

— Магутнасць электрастанцыі Мінска, дзе працуе трынаццаць буйных прадпрыемстваў, больш за сорак сярэдніх і каля сотні дробных, дасягае трох тысяч кілават. БелДРЭС, значыць, у восем разоў мацней. Таму не дзіва, што яна дае ток многім гарадам рэспублікі.

Экскурсаводы з другіх павільёнаў прыйшлі, каб паслухаць. Не кожны ж дзень здараецца такое, што сам старшыня ЦВК БССР Чарвякоў выступае тлумачом на выстаўцы!

— Нажыў сабе кучу непрэміяў, — гаварыў Аляксандр Рыгоравіч.— Апроч таго, што спрабавалі зрабіць хлеб у экскурсаводы дык яшчэ і на пасяджэнне спазніўся.

Развітваючыся з сялішчамі, Чарвякоў падышоў да калгасніц з Залесся.

— А вас ледзь пазнаў, скажаў ён жэне.— Ззяліліся вы. Выглядаеце лепш. Гэта ж я быў вашым Госпелі! Хату вам адзякаваць. Не адказвайцеся, а начаваць прыродзе да мяне. Свая жонка і два чакала. Мой астацца, што я позна вярнуся з працы, дык вы калі ласка не кідацеся ранішцаць. Нам будзе пра што гаварыць.

Спатканні на дарогах

Зноў, каторым раз, мы абмінаем вады са збожжам. Ідуць чырвоныя абозы. Пярэдні вазак трымае ў руках чырвоны сцяг. Неважлікае палотнішча рве вецер, але чалавек, прывязаўшы лейцы да пояса, моцна трымае сцяг. Ён бачыць нашы цікаўныя позіркы і яшчэ вышэй узнімае сцяг.

— Хлеб, ідзе хлеб,— задумліва гаворыць Аляксандр Рыгоравіч, узіраючыся на фурманкі.— Дорага ён нам дастаецца. А ўсё з-за гэтых перагібшчыкаў. Робяць яны па-свойму, а адказнасць звальваюць на Савецкую ўладу. Іншы раз думаець: мусіць, моцна любяць сяляне сваю ўладу, калі даруюць ёй гэтакую крыўду. Адказ варта шукаць у прыродзе нашай дзяржавы. Свая ж улада. Селянін ведае: матчын гнеў, што веснавы снег—многа выпадае, але хутка растае... У Бабруйску трэба заехаць у «Загатзбожжа», паглядзець, як там прымаюць жыта. І ці добра яно захоўваецца.

Зноў абмінаем фурманкі і пешых, што сыходзяць на абочыну і глядзяць на машыну. Толькі старэнькі дзядок, што ідзе канаваю, не ўзімае галавы. Ён у лапцях, у самагканай, зрудзелай ад часу світцы, з кошыкам за плячыма.

— Прыпыніце машыну!—просіць шафёра Чарвякоў. Ён сам адчыняе дзверцы і гукае:—Бацька, ідзіце сюды, падвядзем.

Стары нясмела падыходзіць, здымае кошык.

— У Бабруйск?—пытае Аляксандр Рыгоравіч.

— Унучка там у мяне жыве, дык ёй вось співак і яблычкаў салодзенькіх нясу,—адказвае дзядок.—Бацьку забілі белапалыкі. Сірата. Хто ж яе пашка-

дзе, нябогу. Да мяне прыехаць не можа—на казённой службе. А душу пасададзіць кожнаму ж хочацца.

— А на якой службе ваша ўнучка, бацька?

— Можа чулі на Бярозае-раце новы завод адкрылі? Там мая ўнучка хванеру робіць.

— А далёка жывяце ад Бабруйска?—зноў пытае Чарвякоў.

— Не так, каб вельмі, але вёрстаў дваццаць набярэцца.

Хоць стары аднекваўся, але Аляксандр Рыгоравіч пасадазіў яго на сваё месца, побач з шафёрам, а сам пераходзіць да нас.

Ён распытвае дзеда, у якой вёсцы той жыве, колькі яму год, як яго прозвішча, ці працуе яшчэ ў калгасе. Дастае з кішэні запісную кніжку і нешта занатоўвае...

На шырокім двары «Загатзбжж» стаялі вазы з мяшкімі. Аляксандр Рыгоравіч абышоў склады, па-гаспадарску агледзеў і праверыў, ці спраўныя вагі, пацкавіўся, пры якой вільготнасці захоўваецца збжжж. Пахваліў кіраўнікоў, што ў іх усё добра арганізавана і прадугледжана. Параіў зрабіць для здатчэкаў пакой адпачынку.

— Трэба, каб калгасніку і аднаасобніку прачыталі газету, пачаставалі чаем.

Калі Чарвякоў ішоў да машыны, яго абкружылі сяляне-здатчыкі. Папрасілі расказаць пра навіны ў краіне, што будзе будавацца ў другой пяцігодцы, якія машыны атрымаюць калгасам.

— У народзе гавораць, нісмачнейшы чалавек свае працы,—пачаў Аляксандр Рыгоравіч.— Гэта святая праўда. Мы самі будзем сваё жыццё, самі цагляну за цаглянай сцяной у тым Лухавіцкім, і ўсіх людзей працы чакае сапраўднае шчасце. Яшчэ нядаўна адзін наш беларускі працавіт пачаў плаць калі яго край стане «краем фабрык ды машынаў». Цяпер гэта ўжо рэчаіснасць. Зусім нядаўна ў вас, у Бабруйску, уступілі ў строй і вялікія прадукцыйныя аддзельніцы з буйнейшых у Еўропе дзяржаўна-прамысловых завадаў.

Ён пералічваў новыя заводы: Крымскі, Цёмніны, Бомсельмаш, БелДРЭС, фабрыка «Бярэзіна» і іншыя.

— Гэта толькі пачатак, і ў нашым Беларусі будзе мець свае машынабудавальнічыя заводы.

Сяляне пытаюцца пра палаткі і пра статуі сельскагаспадарчай арцелі, пра абутак і мануфактуру. І накуль аднаго Аляксандр Рыгоравіч не адказаў на ўсе пытанні, дагэтуль не алез з воза.

З Бабруйска мы паехалі на Рагачоў. Кіламетраў за пятнаццаць ад горада, пасярод дарогі стаяў чалавек, падняўшы ўгору руку.

— Падвядзіце да Рагачова,—папрасіўся ён.

Чалавек меў год пад трыццаць пяць, не болей. Абрануты па-гарадскому, але цераз плячо перакінута зрэбная кайстра.

— Адкуль і куды ідзяце?—запытаў Чарвякоў, калі чалавек сеў.

— А хіба вам не ўсё роўна?—з фанабэрыяй адказаў незнаёмы.—Іду шукаць шчасця!

— І якое шчасце хочаце знайсці?

— Звычайнае, каб мяшок грошай і вагон масла, каб ніякае працы.

Аляксандр Рыгоравіч павярнуўся і пільна паглядзеў на пасажыра.

— Памыляецеся, шаноўны: шчасце не ў грошах, а ў тым, каб прыносіць карысць людзям. Любіць свой край, свой родны народ, жыць з ім і працаваць, дамагацца лепшай долі для ўсіх—вось сапраўднае шчасце для чалавека. Нездарма ж у народзе гавораць, што чалавеку дарагая тая хатка, дзе нарадзіла яго матка.

— А мне напляваць на хатку і на матку!—са злосцю сказаў дзяцюк.

Такога Аляксандр Рыгоравіч не чакаў. Ён кінуў на пасажыра гнеўны погляд.

— З калгаса ўцёк?—рэзка запытаў ён.